

УДК: 368.029

*В. М. Олійник,
канд. фіз.-мат. наук, доцент кафедри фінансів і кредиту Сумського державного університету
А. С. Боженко,
аспірант кафедри економічної кібернетики, ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ»*

АНАЛІЗ СТАНУ РИНКУ ПЕРЕСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

*V. Oleinik,
PhD. physical and mathematical sciences, associate professor of finance and credit
A. Bozhenko,
PhD student, Department of Economic Cybernetics "Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine"*

ANALYSIS OF THE REINSURANCE MARKET IN UKRAINE

Розвиток ринку страхування неможливо уявити без перестрахової діяльності яка забезпечує фінансову безпеку страхового ринку та фінансової системи держави в цілому. Перестраховання відіграє провідну роль в нівелюванні фінансових загроз для страхових компаній. Саме тому виникає необхідність в дослідженні основних показників діяльності перестраховання, адже вивчаючи основні тенденції які виникають на ринку, можна прогнозувати майбутній стан розвитку перестрахової діяльності а також страхування. Також приділено значну увагу мінімально необхідним заходам по нагляду за перестраховою діяльністю, та їх вплив на загальні процеси які відбуваються на ринку. У процесі дослідження було проаналізовано сучасний стан розвитку а також майбутні перспективи перестраховання, як ключового елементу страхового ринку.

The development of the insurance market can not be imagined without reinsurance activity that provides financial security of the insurance market and the financial system as a whole. Reinsurance plays a leading role in leveling financial risk to insurance companies. That is why there is a need to study the basic performance reinsurance because studying major trends emerging in the market, we can predict the future state of the reinsurance and insurance activities. Also paid considerable attention to the minimum necessary measures on supervision of reinsurance activities and their impact on the general processes that take place in the market. The study analyzed the current status of and future prospects for reinsurance as a key element of the insurance market.

Ключові слова: перестраховання, страховий ринок, аналіз, основні тенденції перестраховання, фінансовий ринок.

Keywords: reinsurance, the insurance market analysis, key trends reinsurance, financial market.

Постановка проблеми. Перестраховання виступає одним із ключових сегментів міжнародного ринку страхування. Формування попиту та пропозиції на послуги перестраховання як системи перерозподілу страхових ризиків і збитків обумовлено розвитком світового господарства та появою нових об'єктів страхування. Саме тому, досліджуючи тенденції які складаються у даному секторі, можна вивчити а також проаналізувати як сучасний так і майбутній стан на ринку перестраховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження розвитку перестраховання було здійснено багатьма дослідниками як вітчизняними так і закордонними, серед яких слід відзначити: В. Д. Базилевича [7], С. С. Осадця [8], К. Е Турбіну [9], В. В. Шахова [10], К. Пфайффера [6]; О. В. Козьменко [3], А. О. Бойка [4], О. М. Пахненко [5] та ін.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Враховуючи дослідження, наведених вище науковців, та узагальнивши наявні напрацювання з даної проблематики, отриманий досвід та результати щодо взаємодії попиту і пропозиції як фактора формування кон'юнктури на глобальному ринку перестраховання, дозволяють зробити висновки щодо відкритості даного питання для майбутніх досліджень та актуалізують потребу його подальшого розвитку. Зокрема, вдосконалення потребує вивчення питання впливу попиту і пропозиції на розвиток та становлення як страхового, так і перестрахового ринків в умовах посткризової волатильності економіки.

Метою статті є дослідження умов формування та проведення ґрунтового аналізу кон'юнктури ринку перестраховання, ідентифікація проблем розвитку та пошук поштивих шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. В умовах активізації конвергентних процесів та їх впливу на світову економічну систему значної уваги потребує забезпечення фінансової безпеки як окремого суб'єкта господарювання, так і держави в цілому. Для підтримки фінансової стійкості вітчизняні страхові компанії дедалі активніше та в більших масштабах починають виходити за межі внутрішнього страхового ринку через перерозподіл частини своїх ризиків у перестраховиків-нерезидентів.

На сьогодні на страховому ринку України функціонує 414 зареєстрованих страхових компаній, які мають право займатися перестраховою діяльністю згідно виданих ліцензій Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Зазначимо, що на вітчизняному ринку перестраховання функціонують переважно універсальні страхові компанії, для яких перестраховання виступає одним з напрямків їх страхової діяльності. В умовах ринкової економіки зростає тенденція до виходу перестрахових компаній на міжнародний ринок не у ролі цедентів, а напраки – цесіонерів. На кінець 2012 року склалася ситуація, що в Україні 11,1% перестрахових платежів надходить із-за кордону, що є досить значною часткою, яка, з огляду на тенденції, що відбувалися протягом 3 років, буде збільшуватись і в майбутньому (рис. 1).

Рисунок 1. Співвідношення перестрахових премій від нерезидентів та їх загальним обсягом, а також частка міжнародного бізнесу

Досліджуючи питання виходу вітчизняних страхових компаній на міжнародний страховий ринок з метою перестрахування ризиків, ідентифіковано основні мотиви: бажання знаходити нових клієнтів, збільшувати об'єми перестрахових премій, підтримувати їх темпи зростання. На вітчизняному ринку перестрахування існує достатньо жорстка конкуренція внаслідок ринку перестрахових послуг, що склалася на Україні, конкуренція дуже висока, в тому числі і з боку більш потужних західних гравців, присутність яких з кожним роком збільшується. У той же час, попит, що складається на перестрахові послуги, на ринках, що розвиваються, як і раніше високий, і доступ до цього бізнесу відносно простий через постійно зростаючий вплив міжнародних перестрахових брокерів. У той же час слід зауважити, що доступність ризиків часто обернено пропорційна їх якості [4,9].

Слід зауважити, що на українському ринку перестрахування інститут страхових посередників має достатньо формальний характер, а організація перестрахових відносин відбувається в основному без участі перестрахових брокерів, що є наслідком дії наступних факторів:

- низька капіталізація, недостатня фінансова місткість вітчизняного перестрахового ринку, зростання вартості перестрахової послуги на суму брокерської комісії для cedenta або зменшення на аналогічну суму перестрахової премії для цесіонера, ставлять під питання використання послуг посередника;
- принцип «взаємного обміну ризиками» з метою збалансування фінансових потоків за вихідним і вхідним перестрахуванням. Такий негативний досвід функціонування учасників перестрахових процесів повністю виключає необхідність страхового посередництва в особі перестрахового брокера, що перешкоджає розвитку конкуренції та посередницької діяльності як невід'ємних елементів конкурентного ринку перестрахування;
- низько капіталізований вітчизняний перестраховий ринок, який в основному представлений факультативним перестрахуванням, ризики за яким є незначними, відтак ринок неорієнтований на брокерів. Ефективність перестрахового брокера переважно виправдовується за умови розміщення великих ризиків, які характерні для ринку облігаторних видів перестрахування, а відповідно для гуртового ринку [12,6].

Дослідження існуючих проблем, що перешкоджають повноцінному розвитку страхового посередництва на вітчизняному ринку перестрахування, підтверджуються негативною динамікою основних показників діяльності перестрахових брокерів. Зокрема, протягом 2005-2010 рр. прослідковується зменшення кількості страхових (перестрахових) брокерів, а також скорочення їх частки у співвідношенні до кількості страхових (перестрахових) компаній (рис. 2).

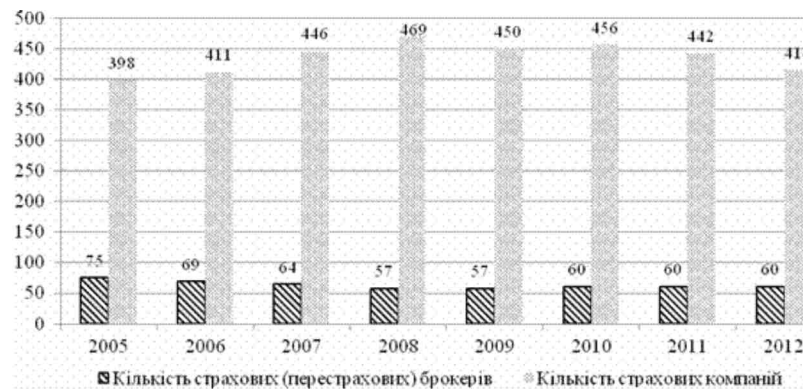

Рисунок 2. Кількість страхових (перестрахових) брокерів та страхових компаній України протягом 2005-2011 рр [1]

Виходячи з даних, наведених на рис. 2, протягом 2005-2011 рр. на страховому ринку України скорочується кількість страхових (перестрахових) брокерів від 75 до 60 учасників. При цьому, якщо помітне зменшення їх кількості спостерігається у 2005-2009 років (від 75 до 57), то в 2010 році – незначна тенденція до збільшення (до 60), а в 2011 р. – стабілізація їх кількості. Однією з вагомих причин такої негативної динаміки є скорочення обсягів страхового ринків, що є наслідком світової фінансової кризи 2008 року. Скорочення доходів та незацікавленість багатьох брокерів у подальшому проведенні діяльності змусило їх покинути ринок. Відповідно, в Україні станом на 01.01.2012 р. один брокер обслуговує одночасно 7 страхових компаній, тоді як в Росії – лише 3 компанії, а у розвинутих країнах – на одного страховика припадає понад 10 брокерів.

З метою визначення сучасного стану розвитку перестрахових брокерів проаналізуємо основні показники їх діяльності та визначимо частку ринку перестрахування, яка обслуговується ними, впродовж 2006-2010 рр. (табл. 1).

Таблиця 1. Обсяг премій, отриманих за договорами, укладеними брокером на користь перестраховувальників [1]

Показники	Рік													
	2006		2007		2008		2009		2010		2011		2012	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
Премії, отримані перестраховиками, у т.ч.:	151,9	100,0	249,9	100,0	263,3	100,0	300,2	100,0	228,2	100,0	267,9	100,0	368,9	100,0
- резидентами	75,6	49,7	123,2	49,3	84,8	32,2	35,4	11,8	12,5	5,5	12,4	4,6	4,9	1,3

– нерезидентами	76,4	50,3	126,6	50,7	178,5	67,8	264,8	88,2	215,7	94,5	255,6	95,4	364,0	98,7
-----------------	------	------	-------	------	-------	------	-------	------	-------	------	-------	------	-------	------

Проведене дослідження дозволяє зробити деякі висновки: протягом 2006-2009рр. збільшується обсяг перестрахових премій, укладеними брокерами, однак знижується в 2010 році в 1,3 рази; нарощення обсягу премій відбувається за рахунок укладених брокерами перестрахових договорів з перестраховиками-нерезидентами, яким передано переважна більшість перестрахових премій. При цьому, впродовж аналізованого періоду прослідковується тенденція, за якою частка премій, отриманих іноземними перестраховиками, збільшується від 50,3% в 2006 році до 88,2% в 2009 році. Водночас, за 2008-2009 рр. спостерігається різке зниження обсягів премій, переданих вітчизняним перестраховикам за участю брокерів (у 2,4 рази), що відповідає аналогічним тенденціям розвитку українського ринку вхідного перестраховування в результаті негативного впливу кризових явищ на фінансову стійкість перестраховиків приймати на відповідальність страхові ризики. Негативні зміни 2010 року зумовлені зменшенням величини перестрахових премій, переданих, як перестраховикам-резидентам (на 183%), так і нерезидентам (на 22%). Однак, за договорами перестраховування із перестраховиками-нерезидентами, обсяг премій знижується меншими темпами, ніж за перестраховими договорами з вітчизняними страховиками. Відповідно в 2010 році зростає частка іноземних перестраховиків у преміях, отриманих за участю перестрахового брокера, до 94,5% [1,2].

Аналізуючи структуру перестрахових премій за участю посередництва, зазначимо, що брокери працюють в усіх сегментах ринку перестраховування, однак, висока частка премій надходить за рахунок майнового страхування, ризики за яким характеризуються високою вартістю.

З кожним роком, зростання ролі перестрахових брокерів у процесі укладання перестрахових договорів з перестраховиками-нерезидентами пояснюється, наявністю на зарубіжних перестрахових ринках дешевої перестрахової місткості, можливістю розміщення значних за розмірами і вартістю ризиків за облігаторними програмами, гарантіями забезпечення надійного та професійного перестрахового захисту, а також розміщення ризиків на іноземних ринках перестраховування здійснюється, як правило, у більшості випадків за обов'язкової участі брокерських компаній. Відповідно, частка премій, отриманих перестраховиками-резидентами за договорами перестраховування, укладеними брокерами, у загальному обсязі перестрахових премій вітчизняних перестраховиків становить в 2010 році лише 0,1%. У структурі премій, переданих іноземним перестраховикам, питома вага перестрахових премій, отриманих за участю перестрахового брокера, є значно вищою – 21,7%.

Суттєвим показником, який характеризує якість укладених договорів перестраховування за участю перестрахових брокерів, є рівень перестрахових виплат за такими договорами. Протягом 2006-2010 рр. вищезазначений показник в Україні в середньому щорічно зростав в 3,7 рази (2006 р. – 0,2%; 2007 р. – 0,4%; 2008 р. – 7,9%; 2009 р. – 10,2%; 2010 р. – 37,2%).

Прибутковість перестрахових брокерів на вітчизняному ринку перестраховування є досить низькою. Така тенденція є аналогічною до динаміки перестрахових премій, отриманих за договорами перестраховування, укладеними за перестраховиками за участю брокерів.

Водночас, позитивним аспектом розвитку посередницької діяльності на ринку є збільшення відсотку брокерської комісії в преміях перестраховувальників, що свідчить про зростання ролі перестрахових брокерів на ринку перестраховування України. Найбільший об'єм винагороди впродовж 2006-2010 рр. брокери отримували за організацію перестрахових операцій з обов'язкового страхування, на кожен договір за яким припадало більше 50,0 тис. грн.

З огляду на зазначене, необхідно навести ряд комплементарних позитивних ефектів, які зможе надати міжнародна диверсифікація перестраховування: географічний перерозподіл ризиків; зниження валютних ризиків; позитивний вплив на репутацію і впізнаваність компанії; обмін знаннями і досвідом із зарубіжними компаніями; позитивний вплив на рейтинги та інвестиційну привабливість; підвищення капіталізації компанії. Всіх цих результатів можна досягти лише за умов ефективного і обачного ведення бізнесу [2,5,4].

На сучасному етапі в Україні успішно проводять посередницьку діяльність 57 брокерських компаній, які співпрацюють з добре капіталізованими і високо рейтинговими перестраховиками, кваліфікація яких дозволяє їм успішно працювати не тільки на відкритих ринках пострадянського простору, а й на Близькому Сході, в Північній Африці, Південно-Східній Азії, Південній і Центральній Америці, і навіть, в окремих випадках, брати участь в ризиках з Європи та США.

У результаті проведених досліджень, походження зарубіжних премій для перестраховиків в Україні, станом на 2012 рік, структурно виглядає наступним чином: СНД – 30 %; Західна Європа – 30 %; Центральна та Східна Європа – 10 %; Близький Схід та Північна Африка – 10 %; Південно-Східна Азія – 10 %; Південна та Центральна Америка – 5 %; інші – 5 %.

Історично сформовані політичні, ділові та культурні зв'язки забезпечують обмін ризиками в рамках пострадянського простору. При цьому необхідно зазначити, що перестраховування потрібно страховій компанії, особливо з таким коротким періодом діяльності – до 20 років, а не 200 як у багатьох країнах. Це фінансовий інструмент забезпечення стабільності та прогнозованості фінансового результату. Виходячи з даних, графічно представлених на рис. 5, частка участі нерезидентів у виплатах постійно знаходиться в межах від 30% і вище в обсязі всіх відшкодувань, одержуваних від перестраховиків, на тлі стабільно невеликого обсягу премій [2].

Рисунок 3. Частка перестраховиків-нерезидентів у преміях і виплатах українських страховиків протягом 2008-2012 рр

Слід наголосити на заходах, які сприяють стимулюванню якості перестраховування через введення істотного податку 12% на «не рейтинг», обов'язкове повідомлення в 10 днів про укладення договору з нерезидентом із зазначенням первинної інформації про перестраховика і суми договору (Розпорядження нагляду 914 від 4/06/2004), що фактично забезпечило контроль за перестраховуванням у нерезидентів і прозорість таких операцій.

Важливо зауважити, що з 2004 року різко збільшилася частка внутрішнього перестраховування, найбільший обсяг якого був у 2004 р. і в 2010 р. – понад 9,7 млрд. грн. Ці цифри значно перевищують обсяги платежів на нерезидентів (1,9 млрд. грн. у 2004 р., а в 2010 р. сума на нерезидентів була майже в 10 разів менше, ніж на резидентів - 991 млн. грн).

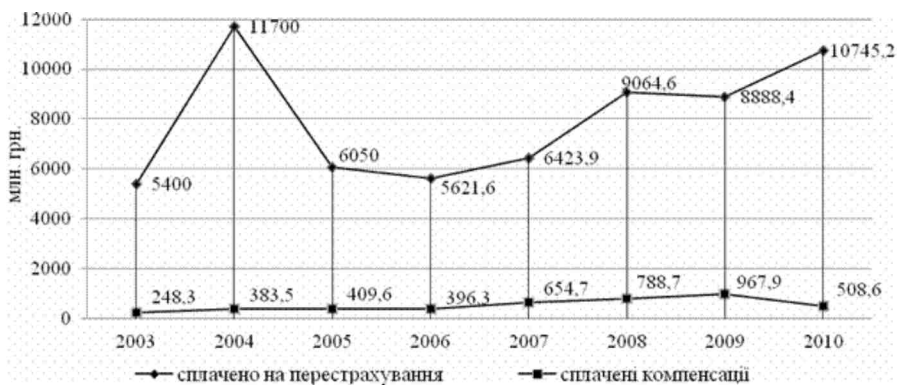

Рисунок 4. Обсяги перестрахових премій та виплат протягом 2008-2010 рр

На сьогодні перестраховування у нерезидентів виконує свою класичну і прийнятну в усьому світі роль, гарантуючи не тільки страховику, а й страховальнику, в тому числі державі, виплату значних збитків і стабільність фінансового становища суб'єктів підприємницької діяльності. Тому поява нових нормативних актів щодо перестраховування у нерезидентів, і, перш за все, мова йде про реєстрацію договорів перестраховування, не тільки не вирішує якихось конкретних завдань щодо поліпшення та прозорості цього бізнесу, але на сьогоднішній день просто суперечить суті перестраховування, серйозно заважає роботі вітчизняним страховиків.

Надходження премій з європейських країн здебільшого пов'язані з кептивними проектами нафтогазових та енергетичних корпорацій. Безпосередньо до європейських ризиків вітчизняним компаніям, які спеціалізуються на перестраховування, практично закритий доступ через чинні рейтингові обмеження.

Слід виділити основні проблеми, які пов'язані з роботою на міжнародному перестраховому ринку:

1. Рейтингові обмеження та адміністративні бар'єри. У світі сотні перестрахових компаній, широта вибору партнерів для передачі ризиків дуже велика, і, одним з основних універсальних критеріїв такого вибору є рейтинги чотирьох основних міжнародних рейтингових агентств (Standard & Poor's, AM Best, Fitch, Moody's). Не маючи міжнародного рейтингу фінансової стійкості, дуже важко розраховувати на місце в системі міжнародної перестрахової кооперації.

Часто цеденти мають внутрішні рейтингові обмеження, що застосовуються при відборі перестраховиків. Крім того, страхові регулятори багатьох країн встановлюють загальні рейтингові обмеження, як прямі, так і непрямі – у вигляді вимог додаткового резервування.

2. Мовні складності. Мова глобального перестраховування – англійська. У деяких випадках користуються також німецькою, іспанською та французькою, але все ж, основна маса документів готується англійською. Спілкування за рамками пострадянського простору також ведеться, в основному, англійською. Отже, перестраховику, бажаному працювати на міжнародному ринку, буде потрібний персонал із знанням іноземних мов.

3. Відмінності в стандартних умовах страхування («вордінгах»). Важливим пунктом є умови страхування. У зарубіжній практиці вони описуються набором посилань на великі збірники що містять умови і застережень, які значно відрізняються один від одного. Саме тому андеррайтерським компаніям доведеться витратити час на детальне вивчення стандартних зарубіжних умов страхування.

4. Технічні аспекти андеррайтингу. Досвідчений андеррайтер, функціонуючи на вітчизняному ринку, добре орієнтується у природних небезпеках, загальноприйнятих технічних нормах і правилах, якості будівництва, надійності обладнання і безлічі інших факторів. Щоб наблизитися до подібного рівня розуміння та оцінки ризику, отриманого із-за кордону, потрібно виконати чималу роботу.

5. Катастрофічна схильність. Ще одна проблема андеррайтингу, яка не актуальна в межах пострадянського простору, але важлива в інших регіонах, де трапляються катастрофічні події. Як правило, локальні перестраховики не мають спеціалізованих засобів для контролю катастрофічної схильності, але дану проблему необхідно вирішувати, оскільки небезпека неконтрольованої кумуляції цілком реальна.

6. Збитковість і антиселекція. Виходячи на міжнародний, ймовірність того, що загальна збитковість буде більшою, ніж збитковість локальних гравців – вища. По-перше, стандартні відрахування з премій, що припадають на комісію цедента і «ланцюжок» брокерів, що доводять зарубіжний ризик, становитимуть від 10 % до 30 % і більше. По-друге, новий маловідомий перестраховик, до того ж який не має високого міжнародного рейтингу, не зможе відразу ж отримати доступ до всього масиву ризиків. Лише з плином часу, заробивши певну репутацію на ринку і підтвердивши виплатами якість сервісу, компанія має шанс дістатися до дійсно прибуткових пластів бізнесу.

7. Документообіг. Перестрахові документи на зарубіжних ринках, набагато менше формалізовані, ніж на пострадянському просторі. Документи сильно відрізняються від тих, які використовуються в національній практиці перестраховування.

8. Врегулювання збитків. На міжнародних ринках існує практика щодо врегулювання збитків, певних форм й комплектів документів, які приймаються перестраховиками для визнання збитку. Перевірити достовірність яких або провести власне розслідування буде складно. Платити збитки доведеться, спираючись на довіру. У той же час, вагомою підставою до укладання договору є участь у договорі відомого, авторитетного лідера, який має можливість контролювати хід врегулювання.

9. Затримка платежів. У зв'язку з віддаленістю цедента і брокерів, перестрахова премія, яка надходить із-за кордону, як правило, не надходить вчасно. Затримки з оплатою на три і більше місяців – це достатньо розповсюджена практика.

10. Витрати на ведення справи. Крім стандартних комісій цеденту і брокеру, платити доведеться також за знайомство і налагодження відносин з зарубіжними партнерами, і підвищення іміджу. Скоротити витрати можна лише відвідуючи великі регіональні конференції та форуми, де збираються всі страховики того чи іншого регіону. Уникнути ж цих витрат зовсім не вдасться.

Висновки. Отже, не дивлячись на ґрунтовні дослідження у науковій літературі сутності, форм та методів перестраховування, механізму укладання та виконання різноманітних перестрахових договорів, актуальним залишається вивчення закордонного досвіду з організації нагляду за перестраховими операціями в умовах глобалізації ринків перестраховування. Практично у всіх країнах страховики підпадають під дію страхового нагляду, що ж стосується перестрахових компаній, то в питанні нагляду існують значні відмінності: в одних країнах страховий нагляд не розповсюджується на діяльність перестраховиків, в інших – контроль за діяльністю професійних перестраховиків нічим не відрізняється від організації контролю за діяльністю прямих страховиків, а в деяких країнах є ще й проміжні форми контролю.

Література.

- Відомості про надання посередницьких послуг у страхуванні та/або перестраховуванні у 2006-2010рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www:dfp.gov.ua/734.html>
- Резнікова В. В. Правове становище страхових (перестрахових) брокерів як посередників на страховому ринку / В. В. Резнікова // Науковий журнал Європейського університету «Економіка і управління». 2008. – № 3 (41). – С. 87-95.
- Козьменко О. В. Страховий і перестраховий ринки в епоху глобалізації [Текст] : монографія / О. В. Козьменко, С. М. Козьменко, Т. А. Васильєва. - Суми, 2011. - 388 с.
- Бойко А. О. Перестраховування як механізм забезпечення фінансової стійкості страхової компанії [Текст] : дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук : спец. 08.00.08 - гроші, фінанси і кредит / А. О. Бойко ; Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». - Суми, 2011. - 278 с.
- Пахненко О. М. Управління катастрофічними страховими ризиками при формуванні конвергентної моделі фінансового ринку [Текст] : дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук : спец. 08.00.08 - гроші, фінанси і кредит / О. М. Пахненко ; Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». - Суми, 2012. - 286 с.
- Пфайффер К. Введение в перестрахование / К. Пфайффер. – М. : Анкил, 2002. – 328 с.

7. Базилевич В. Д. Страхування: підручник / за ред. В. Д. Базилевича. – К. : Знання, 2008. – 1019 с.
8. Осадець С. С. Страхування : підручник / керівник авт. колективу і наук. ред. С. С. Осадець. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2002. – 599 с.
9. Турбиной К. Е. Теория и практика страхования : учебн. пос. – М. : Анкил, 2003 – 704 с.
10. Шахов В. В. Теория и управление рисками в страховании / В. В. Шахов, В. Г. Медведев, А. С. Миллерман. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 224 с.

References.

1. National Commission for State Regulation of Financial Services Markets, “For information about providing mediation services for insurance and / or reinsurance in 2006-2010”? available at: <http://www.dfp.gov.ua/734.html>
2. Reznikov, V.V. (2008), The legal status of insurance (reinsurance) brokers as intermediaries in the insurance market, *Ekonomika ta upravlinya*, vol. 3, pp. 87-95.
3. Kozmenko, O.V. (2011), Insurance and reinsurance markets in the era of globalization, Sumy, Ukraine.
4. Boyko, A.O. (2011) “Reinsurance as a mechanism to ensure the financial stability of the insurance company”, Abstract of Ph.D. dissertation, Money, Finance and Credit, Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine, Sumy, Ukraine.
5. Pakhnenko, O.M. (2012), “Managing catastrophic risk insurance in the formation of convergent model of financial market”, Abstract of Ph.D. dissertation, Money, Finance and Credit, Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine, Sumy, Ukraine.
6. Pfajffer, K. (2002), Introduction to reinsurance, Ankil, Moscow, Russia.
7. Bazilevich, V.D. (2008), Insurance: the textbook, Znannya, Kyiv, Ukraine.
8. Osadec, S.S. (2002), Insurance: the textbook, 2nd ed, KNEU, Kyiv, Ukraine.
9. Turbinoy, K.E. (2003), Theory and practice of insurance, Ankil, Moscow, Russia.
10. Shahov, V.V. (2003), Theory and risk management in insurance, Finance and Statistics, Moscow, Russia.

Стаття надійшла до редакції 01.09.2014 р.

ТОВ "ДКС Центр"